

Tuso

La memoraĵo de mitoj “Ferdoŭsio kaj Ŝahnameo”

“Tus” estas urbo en la provinco Ĥorasano kaj situas 30 km-jn nordokcidente de Maŝhado.

La situo estas 36°28’ norde kaj 59°31’ orient-longe de Grenviĉa meridiano.

La remparo de malnova Tuso malgraŭ eroziego ankoraŭ bone montras ĉirkaŭaĵon de la urbo. Laŭ du vojoj eblas alveni Tuson de Maŝhado, la malnova vojo Maŝhado-Guĉano kaj la nova vojo ĉe kiu ekzistas multaj historiaj monumentoj kaj konstruaĵoj. El Tuso oni povas atingi al vilaĝoj kiuj havas kulturajn rilatojn kaj komunikajn mitojn kun maŭzoleo de Ferdoŭsio kaj lia fama libro “Ŝahname”. Oriente de Tus-remparo estas vojo direktita al “Paĵ” naskiĝvilaĝo de Ferdoŭsio. Historia turo “Afangan” troveblas dum ĉi tiu vojo, alirante oni atingos la monumenton de “Ĥaĝe Rabi” kaj fine al Maŝhado.

Okcidente de la remparo ĉe alia vojeto oni povos viziti la fonton “Ĝilas (ĉerizo)”. Tiu fonto estas la loko kaj bordo kie okazis iuj malnovaj iranaj fabeloj kaj dum pasinto Tuso ricevis akvon de ĝi.

La menciita urbo famkonate lokas en historio kaj mito de Irano kaj laŭ iuj skribaĵoj, Ĝamŝid Piŝdadi (reĝo el Piŝdadidoj, legu la numeron: 10 p: 5, 9) ordonis ĝin konstrui. Kiam la urbo ruiniĝis “Tus Nozar” refaris kaj nomis la novan urbon laŭ sia persona nomo.

En Ŝahnameo oni legas ke (reĝo) Keĵhosro donacis ĉi tiun urbon al Tus la filo de Nozar kaj Keĵkavuso (alia reĝo) kaŝis trezoron nome “Arus (bofilino) en ĝin. Kiam li estis forpasinta, rekomendis tiun trezoron doni al “Zal, Giv, kaj Rostam (la herooj de la libro)”.

Dum Sasanida imperio Tuso estis el la

plej gravaj regionoj kaj eĉ havis ian specialan limgardiston nome “Konarang”. Ankoraŭ ne estas difinite kial Tuso detruigis de post fino de la tria jarcento de Islamo en Irano, ĉar Ŝahid Balĥi (poeto) en siaj poemoj memorigas pri ĝia ruiniĝo dum la fino de la 3a kaj la komenco de 4a lunhiĝria jarcento.

Ĝis la fino de 4a jarcento la granda parto de Irano estis nomata “Tus” havante 4 urbojn, “Taberan, Radekan, Nogan kaj Torgabez”. Ĉi vasta parto situis inter du montaroj **Hezar masĝed** (mil moskeoj) kaj **Binalud** en la nordo kaj la sudo de Irano. Sed nun la nova Tuso kie kuŝas maŭzoleo de Ferdoŭsio estas tiu malnova Taberano. Radekano ankoraŭ estas granda vilaĝo en kiu la historia Radekan-Turo okulfrapas. Kaj Torgabezo hodiaŭ estas Torgabe plus Nogano ankaŭ vizitindas en Maŝhado.

Tuso en la mezo de la 6-a jarcento pro atako de Gazanavidoj detruigis kaj en la komenco de la 7a Ĝalal-ed-din Miranŝah, kruela filo de Tejmuro tiel ruinigis Tuson

ke ne plu restis eĉ unu vilaĝeto. Ŝahroĥ Tejmuri kaj liaj anstataŭuloj klopodis rekonstrui ĝin sed preskaŭ vane, la tre grava problemo estis pro akvo. Renversigi la akvon de Gilas aŭ Golasb-fonto el Tuso al Maŝhado en la 9a jarcento okazis per “Aliŝir Navai” kaj atakoj de Ŝibak-Ĥano el uzbekoj dum jaroj 913- 915 lunhiĝriaj, malgraŭ tio ke li poste volis rekompensi sed ne trovis tempon kaj mortis. Forlasita Tuso sen iu registro, sen akvo pli kaj pli detruigis.

Sed maŭzoleo de Ferdoŭsio rolis kiel fortiga povo. Ferdoŭsio irana epopea poeto kiu dum 30 jaroj gardis persan lingvon kaj ne permesis forgesiĝi la nomo de Tuso. La vizitantoj kaj liaj dankemuloj ĉiam venis kaj venos al li. Do estas dirinde Tuso en nuna periodo estas grava nur pro karmemoro de sia famekonata literatura trezoro Ferdoŭsio. La maŭzoleo en remparo de malnova Tuso situas en vasta ĝardeno kies parto apartenis al la poeto mem. Kial oni Ferdoŭsion entombigis en lia viv-loko, estas historia aventuro pri kio rakontas Nezami Aruzi en jaro 510 kiam venas al Tuso.

La maŭzoleo en la jaro 1313 sunhiĝria (1934) per Asocio de Naciaj monumentoj estas konstruita kiam samtempis kun jarmila naskiĝdato de la granda poeto. Ĝi

inaŭguriĝis al pli ol cent sciencistoj, orientalistoj kaj poetoj de Irano kaj aliaj landoj.

La arkitekturo estas kiel Persepolo. Molaj malsupraj tavoloj de la tero kaŭzis iom subflekso de la konstruaĵo kaj aliflanke la interna parto de maŭzoleo por vizitantoj ne estis sufiĉa, do ĝi fermiĝis en 1343 sunhiĝria (1964) kaj post 4 jaraj riparadoj laŭ sama stilo kaj arkitekturo, la pordoj malfermiĝis al entuziasmo de sia vizitantoj.

La nova konstruaĵo estas unu kaj duon etaĝa kies skeleto estas el ferbetono kaj la fasado el tiu Ĥalaĝ-ŝtono de Maŝhado kiu estis uzita en unua konstruaĵo.

Ankaŭ novan bulvardon de envena vojo de Tuso ĝis la ĝardeno de la maŭzoleo samtempe vojfariĝis, subkies eble la restaĵoj de la malnova Tuso (Taberano) povas ekzisti.

La aliaj vidindaĵoj de Tuso estas:

- Malnova remparo aŭ Tus-citadelo.
- Harunia monumeto.
- Historiaj pontoj de Kaŝf-rivero.
- Tur-forma maŭzoleo.
- La pordegoj de Tuso inkluzive: Rudbar, Marv, okcidenta kaj nordorienta pordegoj.
- “Paĵ” naskiĝvilaĝo de Ferdoŭsio.
- Turo Afangan.
- Gilas fonto.

Fotoj de maŭzoleo de Ferdoŭsio en la historia urbo Tus